

РОЗРОБКА ІНДИВІДУАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНИХ МАРШРУТІВ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАБУТТЯ НИМИ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Статтю присвячено обґрунтуванню необхідності застосування індивідуально-пізнавальних маршрутів у педагогічну практику викладачів, які працюють з іноземними студентами. Розглянуто шляхи розробки індивідуально-пізнавальних маршрутів іноземних студентів під час набуття ними професійних компетенцій.

Ключові слова: вища освіта, адаптація, особистісно орієнтований підхід у навчанні, індивідуально-пізнавальний маршрут, педагогічний вплив, іноземні студенти, професійні компетенції.

Сучасні умови розвитку суспільства потребують нового бачення завдань, структури та змісту вищої освіти, що неодмінно вносить корективи в підготовку фахівця. Зміст сучасної освіти виявляється у сформованості професійно-компетентного фахівця, у максимальному розкритті творчого потенціалу кожної особистості в сучасній соціокультурній ситуації. Особливої актуальності ці питання набувають під час навчання іноземних студентів, оскільки однією з основних проблем сучасної української вищої освіти є необхідність підвищення якості підготовки фахівців для зарубіжних країн із метою набуття статусу конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг. Саме цим зумовлено актуальність статті.

Якість підготовки фахівців оцінюють за допомогою показників компетентності, самостійності, готовності до прийняття рішень у ситуаціях альтернативного вибору, вміння адаптуватися в швидкозмінних політичних, соціальних і виробничих умовах, наявності мотивації до безперервної освіти та професійного зростання. У зв'язку із цим зміст і технології вищої освіти мають бути зорієнтовані на визначення та формування сукупності спеціальних знань, умінь і досвіду діяльності, що детерміновано загальнокультурними та професійними компетенціями, оволодіння якими характеризує загальну компетентність майбутнього фахівця.

Метою статті є обґрунтування необхідності застосування індивідуально-пізнавальних маршрутів у педагогічну практику викладачів, які працюють з іноземними студентами.

Традиційно в наукових дослідженнях (С.А. Гапонов, Ю.А. Лобейко, Л.Л. Редько, М.С. Яницький) виділяють три форми адаптації студентів до умов ВНЗ [2, с. 25]:

1. Формальна адаптація (пізнавально-інформаційне пристосування студентів до нового для них оточення, структури, змісту навчання, вимог вищої школи і своїх обов'язків).
2. Громадська адаптація (інтеграція студентів у навчальну групу).

3. Дидактична адаптація (підготовка студентів до нових для них форм та методів роботи ВНЗ).

Проблема адаптації є особливо актуальною для іноземних студентів, які потрапляють у нове освітнє середовище.

Необхідність соціалізації іноземних студентів у нерідній країні спрямовує викладачів до надання їм допомоги та підтримки. Цей процес включає широке коло адаптаційних заходів, перегляд уявлень про життя за кордоном і вироблення стратегії власної життєдіяльності в країні навчання. Тобто успішність навчання іноземних студентів досягається високим рівнем адаптованості до нових умов життя й навчання в нерідній країні.

Іноземні студенти, які навчаються в Україні, відрізняються як за рівнем мовної підготовки, так і за умовами їхніх договірних обов'язків. Так, студенти з далекого зарубіжжя обов'язково мають закінчити підготовчий факультет перед вступом на перший курс ВНЗ із метою оволодіння мовою країни навчання. Студенти з близького зарубіжжя (Туркменістану, Азербайджану, Узбекистану) за умовами міжнародних угод між Україною та їхньою рідною країною вступають одразу на перший курс, оскільки вони вивчають російську мову в шкільному курсі. Таким чином, ці студенти, на відміну від студентів далекого зарубіжжя, не отримують додаткового часу для психолого-педагогічної адаптації. Усі вони по-різному пристосовуються до професійно орієнтованого середовища вищої школи України до обсягів навчальної інформації. Труднощі адаптації пов'язані з реальними психофізіологічними можливостями іноземних студентів, специфікою навчання нерідною мовою, рівнем сформованості їхнього лінгвістичного апарату та вимогами державних освітніх стандартів за фахом.

Проблему адаптації іноземних студентів у навчальному середовищі українського ВНЗ вирішують шляхом організації певних видів педагогічного впливу.

Так, І.Л. Жирнова [2, с. 112] виділяє такі напрями адаптаційно спрямованої діяльності викладача:

1. Психолого-педагогічна діагностика, на результатах якої будується мовна підготовка окремого студента й групи загалом.

2. Аналітична психолого-педагогічна діяльність, яка спрямована на врахування потреб та індивідуальних особливостей студентів під час розробки й адаптації навчально-методичного матеріалу при виборі способів, методів і форм навчання.

3. Консультаційна діяльність, у ході якої підвищується обізнаність кожного студента про методи, які будуть використані для досягнення вищого рівня володіння мовою.

4. Корекційно-розвивальна діяльність, суть якої полягає в розвитку форм роботи зі студентами, спрямованих на усвідомлення нових для них методів роботи.

Для вирішення проблеми досягнення адаптованості та комфортності навчання іноземних студентів у ВНЗ використовують цілісну, системно організовану діяльність зі створення сприятливих умов для успішного функціонування студента. Ця діяльність ґрунтується на принципах особистісно орієнтованого навчання та здійснюється в межах психолого-педагогічних технологій, які спрямовані на запобігання проблемам на певному етапі розвитку особистості. Особистісно орієнтований підхід зумовлений активізацією й розвитком особистісних фу-

нкцій індивіда, поєднанням освітнього стандарту з особистісним досвідом студента. Особистісно орієнтовані технології мають специфічні освітні можливості, забезпечують засвоєння ціннісного досвіду, суб'єктивну позицію студента в навчальному процесі, його особистісний розвиток.

Зміст особистісно орієнтованого навчання висвітлено в багатьох наукових дослідженнях.

Так, Ю.К. Бабанський, П.Я. Гальперін та інші трактують основні категорії особистісно орієнтованого навчання та його функцій.

У працях Л.І. Анциферової, Л.Г. Вяткіна та інших розглянуто механізми утворення особистісного досвіду, розвитку творчого потенціалу учнів, психологічні основи особистісно орієнтованого навчання.

У дослідженнях Л.І. Божович, Л.С. Виготського, М.В. Іпполітова та інших особливу увагу приділено проблемам розвитку особистості під час навчання й виховання.

У працях В.А. Белікова, Є.В. Бондаревської та інших проаналізовано педагогічний аспект особистісно орієнтованого навчання.

Публікації Д.А. Белухіна, М.В. Кларіна та інших присвячено проблемі розробки та впровадження особистісно орієнтованих технологій.

Реалізація принципів особистісно орієнтованого підходу забезпечується переорієнтацією відносин педагога й іноземних студентів на суб'єкт-суб'єктні відносини, що, у свою чергу, виявляє творчу індивідуальність студентів і педагога. Таким чином, створюються умови для підвищення ефективності освітніх процесів у формуванні професійної компетенції іноземних студентів.

Самостійна пізнавальна діяльність має специфічні цільові, змістовні й процесуальні характеристики та спрямована на реалізацію іноземними студентами своїх особистісних цілей, потреб і можливостей у соціокультурній, суспільно-політичній та професійній галузях спілкування.

Вагомим чинником при цьому стає індивідуалізація навчання іноземних студентів, яка має здійснюватись згідно з їх особистими можливостями та рівнем підготовки до сприйняття навчальної інформації.

Одним зі способів індивідуалізації навчання є організація просування студентів за індивідуальними освітніми маршрутами, що сприяє формуванню їхньої професійної компетенції.

Під проектуванням індивідуального освітнього маршруту розуміють створення спеціальних педагогічних умов для можливості вибору способів, форм і методів навчання, що дають змогу підтримувати різні освітні інтереси студентів під час навчання.

Особистісні навчальні інтереси студентів визначаються їхньою мотивацією, яку можна вважати одним із компонентів проектування індивідуально-пізнавальних маршрутів. Водночас із мотивацією виділяють такі компоненти педагогічної діяльності: когнітивний, технологічний і рефлексивний. Когнітивний компонент розкривають, проектуючи зміст індивідуально-пізнавальних маршрутів. Технологічний – передбачає розгляд програми управління проектуванням і реалізацією маршруту. Рефлексивний компонент допомагає пізнанню ходу педагогічного процесу, його аналізу, самооцінки порівняно зі змістом діяльності.

Проектування й реалізація індивідуально-пізнавальних маршрутів виступає як сукупність взаємних дій і відносин студента та містить теоретичну й

практичну підготовку до проєктувальної діяльності. Так, функція викладача полягає в розробці змістового та технологічного компонентів індивідуального маршруту. Студент має усвідомити особливі мотиви та провести адекватну самооцінку навчальних досягнень у результаті рефлексійної діяльності. Результатом стає формування свідомого ставлення до способів навчальної діяльності, конкретизація особистісно орієнтованих завдань особистісного та професійного зростання, яке можна спроектувати й досліджувати за допомогою індивідуально-пізнавальних маршрутів. Крім того, у результаті спільної діяльності студента та викладача, їхньої співпраці форми взаємодії розвиваються від максимальної допомоги викладача та послідовного нарощування активності студента до навчальної діяльності в позиції партнерства.

Особливу цінність у дослідженні питання організації індивідуально-пізнавальних маршрутів становить науково-практичний здобуток Н.Г. Зверєвої, яка досліджувала особливості упровадження в педагогічний процес індивідуальних освітніх маршрутів. Вона розглядає індивідуальний освітній маршрут як варіативну структуру навчальної діяльності студента, що відображає його індивідуальні особливості, проєктується та контролюється в межах окремої навчальної дисципліни спільно з викладачем на основі комплексної психолого-педагогічної діагностики. Проєктування індивідуального освітнього маршруту – це спільна діяльність викладача й студента, в якій визначено майбутній процес і результат цілеспрямованого професійно-особистісного розвитку студента під час вирішення тих чи інших освітніх завдань у межах окремої навчальної дисципліни з урахуванням даних комплексної психолого-педагогічної діагностики. *Принципами* організації індивідуальних маршрутів мають стати такі положення:

- студент є головним учасником освітнього процесу, тобто суб'єктом проєктування й реалізації свого індивідуального маршруту в освоєнні навчальної дисципліни;
- викладач виступає як консультант і помічник;
- при проєктуванні враховують суб'єктний досвід студентів, їх індивідуальні особливості з метою їх професійно-особистісного розвитку;
- суб'єкти педагогічного проєктування орієнтуються на діалогове спілкування, співпрацю та взаєморозуміння;
- при проєктуванні й реалізації індивідуальних освітніх маршрутів необхідно дотримуватися виявлення організаційно-педагогічних умов проєктування.

Пропонуючи технологію проєктування індивідуальних освітніх маршрутів із вивчення запропонованої дисципліни, автор визначає важливість послідовного проходження етапів: цільового, мотиваційного, проєктувального, технологічного, результативного.

Цільовий етап включає вивчення й аналіз програми навчальної дисципліни, результатом якого стає “Путівник вивчення навчальної дисципліни”, діагностику індивідуальних особливостей студентів, які визначаються в “Індивідуальному профілі особистості кожного студента”, після чого на основі порівняння завдань і можливостей студента складають “Індивідуальну карту саморуху” за темами навчальної дисципліни.

На мотиваційному етапі викладач ознайомлює студента з “Путівником вивчення дисципліни”, тобто з'ясовує, що студент уже знає із цієї дисципліни та враховує його бажання про форми роботи на заняттях.

Проектувальний етап включає рекомендації викладача з урахуванням “Індивідуального профілю особистості”, допомогу студенту в заповненні “Індивідуальної картки саморуку” та складанні “Індивідуальної карти саморозвитку”. Результатом цієї спільної роботи викладача й студента стає “Індивідуальна технологічна карта”.

Відповідно до цієї “карти” організується й здійснюється аудиторна та самостійна робота з кожним студентом на технологічному етапі.

І, нарешті, на результативному етапі підбивають підсумки всієї роботи студента з вивчення навчальної дисципліни та розвитку індивідуальних сфер особистості.

З метою розвитку професійно значущих та особистісних якостей студентів і формування в них навичок суб’єкт-суб’єктних відносин особливого значення в процесі проектування індивідуальних освітніх маршрутів студентів набувають рефлексивні, проблемні, творчі та дослідницькі форми й методи навчання.

Отримані Н.Г. Зверєвою [1, с. 87] дані свідчать про те, що спільна робота викладача й студента з проектування та реалізації їх індивідуальних освітніх маршрутів під час вивчення навчальних дисциплін сприяє підвищенню рівня навченості студентів, розвитку їх загальнонавчальних умінь, емпатії, внутрішньої мотивації навчальної діяльності.

Навчання за індивідуально-пізнавальними маршрутами підвищує варіативність освітнього процесу. Студент отримує можливість побачити сенс і вагомність досліджуваних дисциплін у контексті майбутньої професійної діяльності, а саме усвідомлене уявлення про майбутнє виступає як фактор, що управляє процесом навчання.

Висновки. Таким чином, застосування індивідуальних освітніх маршрутів студентів сприятиме підвищенню пізнавальної діяльності іноземних студентів, буде ефективним в освітньому процесі ВНЗ та сприятиме професійно-особистісному розвитку майбутніх фахівців, набуттю їхньої компетенції. Однак перспектива нашого дослідження полягатиме у виявленні шляхів організації індивідуально-пізнавальних освітніх маршрутів як плану відносин викладача-куратора та студента під час підготовки з певного фахового напрямку, що містить аналіз і розподіл навчального навантаження згідно з особистими ресурсами певного студента.

Список використаної літератури

1. Зверева Н.Г. Проектирование индивидуальных образовательных маршрутов студентов педвуза на основе комплексной психолого-педагогической диагностики : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01, 13.00.08 / Наталья Геннадьевна Зверева. – Ярославль, 2007. – 195 с.
2. Жирнова И.Л. Психологические условия успешности обучения иностранных студентов с учетом когнитивных стилей : дис. ... канд. психол. наук : спец. “Педагогическая психология” / Ирина Львовна Жирнова. – Курск, 2012. – 201 с.
3. Лабунская Н.А. Индивидуальный образовательный маршрут студента: подходы к раскрытию понятия / Н.А. Лабунская // Известия Российского государственного педагогического университета имени А.И. Герцена. – СПб., 2002. – № 2 (3): Психолого-педагогические науки (психология, педагогика, теория и методика обучения). – С. 79–90.

Стаття надійшла до редакції 28.02.2013.

Семенов И.Е. Разработка индивидуально-познавательных маршрутов иностранных студентов в процессе приобретения компетенции

В статье обосновывается необходимость использования индивидуально-познавательных маршрутов в педагогической практике преподавателей, работающих с иностранными студентами. Рассматриваются пути разработки индивидуально-познавательных маршрутов при работе с иностранными студентами в процессе приобретения ими профессиональных компетенций.

Ключевые слова: *высшее образование, адаптация, личностно ориентированный подход в обучении, индивидуально-познавательный маршрут, педагогическое влияние, иностранные студенты, профессиональные компетенции.*

Semenenko I. Development of individual cognitive routes of international students in the acquisition of competence

The necessity of individual cognitive routes into teaching practice of teachers working with foreign students. The article Discusses the ways of developing individual-cognitive route while working with foreign students in the acquisition of professional competencies.

Key words: *higher education, adaptation, student-centered approach to learning, individual educational trail, pedagogical impact, foreign students, professional competence.*